

[o] – у студенток. По-друге, загальний відсоток дотримання норм вимови ненаголошеного [e] жінками-респондентами нижчий, ніж чоловіками-респондентами, а відсоток відхилення від норм орфоєпії голосного [и] навпаки вищий у чоловіків.

Стабільними (дотримується більше 50 % респондентів) можемо вважати норми вимови ненаголошеного [o], яких дотримуються жінки, та початкового [i], за рамки вимови якого не виходять більшість чоловіків. Загалом у 8 з 11 слів молодь Північної України допускає орфоєпічні помилки. Причиною цього є вплив орфографії, вплив орфоєпії близькоспорідненої мови, неволодіння вимовними нормами.

Список використаних джерел:

1. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти: монографія. Донецьк : ДонДУ, 2002. 362 с.
2. Форманова С. В. Інвективи в українській мові : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 336 с.

Сельнікова Н. І.,

*старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДЕВІАНТНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Найважливішим чинником розвитку сучасної спільноти є інформатизація, яка впливає на різнорівневу комунікацію, розвиваючи інфосферу у такий спосіб, щоб вона стала доступною різним верствам користувачів у придатний для них час у будь-якому куточку світу. Потреба в інформатизації відповідає панівним цілям і цінностям у суспільстві. Інтернет своєрідно стимулює специфічність віртуального контенту, прискорюючи мовні та позамовні процеси в українському медіапросторі. Доволі яскраво це помічається в щоденному неофіційному інтернет-спілкуванні, тому що тексти, які є результатом такої публічної

комунікації, акумулюють безпрецедентні властивості. Девіантна комунікація як одна зі складових медіатексту є однією з провідних у психології, соціології, політології, педагогіці, правознавстві. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що аналіз девіантної комунікації крізь призму лінгвістики відповідає проблематиці низки напрямків сучасного мовознавства (зокрема, лінгвоперсонології та еколінгвістиці), викликаний потребами сучасності. Метою цього дослідження є аналіз теоретичних засад вивчення девіантної комунікації в сучасних мовознавчих студіях.

Уже багато десятиліть питання девіації привертає увагу багатьох учених. Зарубіжні дослідники Е. Дюркгейм, Р. Мертон та ін. визначали будь-які відхилення від соціальних шаблонів як ненормативну крізь об'єктивістичний підхід. Представник німецькомовної мовознавчої студії У. Фолкнер досліджував девіацію з точки зору когнітивістики.

Дослідники української школи девіатології у своїх перших мовознавчих наукових розвідках послуговувалися роботами російських учених, що вивчали це питання.

На етапі зародження й формування української девіатології простежуємо тенденцію дослідників опиратися на праці переважно російських мовознавців у сфері девіантології. Так, О. Єрмакова та О. Земська вважали проявом девіації нездійснення або часткове здійснення комунікативного наміру мовця, виділяючи три типи комунікативних похибок з точки зору причин їхнього виникнення: 1) комунікативні похибки, що зумовлені структурою мови; 2) комунікативні похибки, які спричинені розбіжностями співбесідників; 3) комунікативні похибки, обумовлені прагматичними чинниками [5].

Дослідники Б. Городецький, І. Кобозєва, І. Сабурова називають девіантну комунікацію дефектом спілкування, під час якого певні складові мовленнєвого процесу не виконують своє завдання. Як стверджує Б. Городецький, джерелом комунікативних дефектів можуть бути різні частини тексту: слово, словосполучення, речення, серія мовленнєвих творів. Величезну роль у виникненні таких анормативів відіграють розбіжності в організації мовних тезаурусів комунікантів, що виникають на різних рівнях процесу розуміння, починаючи морфологічним і синтаксичним аналізом і

завершуючи сприйняттям комунікативних в практичних цілєй співрозмовника.

На лінгвістичному рівні українськомовну девіантну комунікацію вивчали Ф. Бацевич, А. Капелюшний, Т. Бондаренко, Ю. Гарюнова, О. Селіванова, Г. Бардукова, Л. Чернюх, Н. Арутюнова, О. Земська, О. Кубрякова, Б. Городецький, Т. Ушакова, С. Цейтлін та ін.

Комунікативна девіація поширюється на мовні одиниці, що мають відхилення від нормативної системи мови. Такі похибки впливають не стільки з порушень правил вимови, правопису, слововживання або граматики, скільки зумовлені алогічністю, семантичним дублюванням, сатіацією (нівелюванням значення часто вживаних слів) і деякими іншими окремими випадками.

Засновником вивчення девіантної комунікації в українській лінгвістиці є Ф. Бацевич, що присвятив свої мовознавчі студії саме дослідженню комунікативної девіації в різних галузях мовознавства. Наприклад, у роботі «Основи комунікативної девіатології» автор розглядає комунікативні девіації в художньому тексті як продукт мовлення, окреслюючи головні причини утворення різнотипних комунікативних девіацій, обґрунтовуючи два методи вивчення цього явища: апіорний (узуальний) й апостеріорний (актуальний) [1, с. 16]. У дослідженні «Основи комунікативної лінгвістики» Ф. Бацевич уперше класифікує девіації, викликану мовною та комунікативною компетенцією носіїв мови, уводить розширену типологію комунікативних девіацій і процесів їхньої появи в інтенсивному русі утворення компонентів дискурсу: комунікативні девіації, проголошені адресантом та адресатом, зумовлені комунікативним процесом (контактом), а також комунікативні девіації, споріднені з мовним кодом [2, с. 32].

Системно-теоретичного підходу у своїх дослідженнях дотримується Г. Бардукова, яка надає класифікацію типів порушення чинної нормативної в українській мові системи фраземіки, виокремлюючи диференційовано-формальні, формально-семантичні, семантичні та функційні інноваційні девіації фразеології. Науковиця Н. Голікова вивчає у своїй розвідці порушення різних норм сучасної української літературної мови, що, на її думку, зумовлює безуспішне спілкування комунікаторів. Трактуючи девіацію як комунікативну невдачу, дослідниця коментує мовні

чинники порушення логічності та прагматичності чималої кількості мовних одиниць, які є наслідком безрезультатної взаємодії реципієнтів. Серед основних причин виникнення анормативних слів вона виокремлює порушення чи незнання кодифікованих норм сучасної української літературної мови [3].

Когнітивно-комунікативний аспект вивчення девіацій застосовує Л. Славова, аналізуючи мотиви нормативного відхилення в комунікативному акті та пропонуючи класифікацію комунікативних порушень мовного, мовленнєвого та лінгвокогнітивного спрямування в сучасному англійському мовленні. Подібні питання порушує О. Руда, досліджуючи основу та вектори появи анормативів в українсько-російському двомовному середовищі. Комунікативний шум як бар'єр комунікації студіює у своїх наукових розвідках О. Селіванова [6, с. 157–239].

На функціонально-комунікативний метод у своїх дослідженнях спирається О. Почепинська, розглядаючи девіантну комунікацію як складову незапланованого живого говоріння, зумовлену передусім невимушеністю такого мовлення та як складник запланованого художнього діалогу, опрацьованого автором, у якому девіації набувають спеціальних функцій.

Отже, мовні девіації – досить поширене явище в сучасній комунікації. Розтлумачити природу девіантних мовних одиниць не завжди видається можливим, що частково спричинене неперифікованими залишками. Натомість механізм цих одиниць перебуває у полі кореляції та змісту застосованих слів. У межах власне лінгвістичного напрямку виділяємо різні підходи вивчення девіацій: системно-теоретичний, комунікативний, дискурсивний, когнітивний. Сукупність цих тенденцій свідчить про комплексне вивчення явища девіантної комунікації. Подекуди твердження одного автора трактуються різними науковцями в межах різних шкіл і напрямків.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології : монографія. Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : ВЦ «Академія», 2004. 342 с.

3. Голікова Н. С. Мовно-комунікативні девіації в українському соціокультурному просторі. *Український смисл*. № 1. URL: <http://www.ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/72>

4. Городецкий Б. Ю. К типологии коммуникативных неудач. Диалоговое взаимодействие и представление знаний. Новосибирск. 1985. С. 64–80.

5. Ермакова О. Н., Земская Е. А. К построению типологии коммуникативных неудач. Русский язык в его функционировании. Коммуникативно-прагматический аспект. М.: Наука. 1993. С. 30–63.

6. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. К.: Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. 336 с.

Калинчук А. М.,

кандидат філологічних наук,

старший науковий співробітник

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка

Національної академії наук України

РАННІ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ МИХАЙЛА ВОЗНЯКА: ПРОЛЕГОМЕНИ

До 140-річчя від дня народження вченого

Філологам Михайло Возняк (1881–1954) відомий як український літературознавець і критик, фольклорист і мовознавець, засновник франкознавства. Саме на початку 1910-х рр. науковець зацікавився етапами поширення Шевченкової спадщини в Наддністрянську Україну та її осмисленням галицькими діячами. Очевидно, що він став тим дослідником, який зібрав та узагальнив відомі на початок XX ст. студії, замітки, згадки галицьких публіцистів про Шевченка, зафіксував видання окремих поезій в часописах або в збірках його творів у краї. Актуальність звернення до аналізу ранніх шевченкознавчих розвідок М. Возняка визначається тим, що досі літературознавці не заглиблювалися в